

УДК 94(477) «1944-46»

DOI: 10.31499/2519-2035.5.2018.146409

Галина СТАРОДУБЕЦЬ,
orcid.org/0000-0003-2005-771X
д.і.н., проф., зав кафедри всесвітньої історії
Житомирського державного університету ім. І.Франка
(Житомир, Україна)
starodubec@gmail.com

ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ ПОЛІТИКИ РАДЯНІЗАЦІЇ ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЕЙ УКРАЇНИ В 1944-1946 рр.

У статті розглядається гендерний аспект кадрової політики радянської влади в західних областях України крізь призму аналізу форм і методів, використовуваних нею з метою залучення жінок до процесу радянзації регіону. Аналізується діяльність жіночих організацій, які перебували під контролем місцевих партійних комітетів. Визначено коло проблем, вирішення яких покладалося на так звані жіночі ради. Зроблено висновок, що кадрова політика більшовицької влади носила дискримінаційний характер по відношенню до жінок.

Ключові слова: *гендерна політика, жінки, радянська влада, західні області України, партноменклатура.*

Galyna STARODUBETS,
Ph D hab. (History), Professor,
the head of the Department of the World History
in Ivan Franko Zhytomyr State University
(Ukraine, Zhytomyr)
starodubec@gmail.com

GENDER ASPECT OF THE POLICY OF SOVIETIZATION OF THE WESTERN REGIONS OF UKRAINE IN 1944-1946

The gender aspect of personnel policy of the Soviet power in the western regions of Ukraine in terms of the analysis of the forms and methods, which were used to attract women to the process of Sovietization of the region is described in the article.

The Bolshevik power determined women as potential allies of the process of Sovietization of the western regions of Ukraine, therefore it tried to involve them to social and political life in different ways. Thus, the authorities tried to realize two main tasks. By engaging women to their side, firstly, it penetrated into the Western Ukrainian society, which generally did not perceive the Soviet system and in different ways resisted its planting there. On the other hand, the social activity of women created the illusion of the active participation of local people in the process of Sovietization.

The process of creation of the so called women soviets and the cycle of the problems to be solved by them are analyzed. It is mentioned, that the women soviets were considered as public organizations, however they a priori could not be them in terms of soviet political system. That is why generally activities of women soviets were managed by appropriate party committees.

There were several sections functioning by women soviets on the level of districts and village soviets. The main were – school, cultural-educational, cooperative and sanitary. High attention was paid to the work with youth and to processes directed to eliminate the low literacy and illiteracy.

The very important field of work of activist women was propaganda. Managing the meetings, leading the propaganda lectures were in scope of the responsibilities of local intellectuals, including teachers, mostly young girls from eastern regions of Ukraine.

The Soviet system, totalitarian in its essence, traditionally has tried in different ways to use women as direct or indirect hostages of the military-political situation in the region. Often, they acted as mediators in the «negotiations» between the authorities and the Ukrainian rebels about the voluntary surrender. The representatives of the power in various ways (mainly through the threat of imprisonment or deportation of a family to remote areas of the USSR) forced rebels' spouses, mothers or daughters to persuade their men (husbands, sons or fathers) to return to «peaceful work». The local activists often served as secret agents of NKDB on different conditions of cooperation.

Despite the widely promoted gender equality, women were poorly represented in the highest echelons of the Party and Soviet authorities (the level of secretaries of the regional, district and city committees of the CP (b) U and the corresponding executive committees of the Soviets). They occupied leading positions mostly in the fields of education

and medicine. Moreover, the lion's share of them was not local activists, but women, sent here from the eastern regions of Ukraine or the USSR. It is concluded that the personnel policy of the Bolshevik power was discriminating against women.

Key words: *gender policy, women, the Soviet power, western regions of Ukraine, party nomenclature.*

Постановка проблеми. Події Другої світової війни та повоєнного часу стали своєрідною точкою відліку для розгортання суспільно-політичних, економічних та культурно-освітніх процесів у західноукраїнському регіоні, позначених як «радянська». Відновлення, або ж, правильніше сказати – встановлення радянської влади в охоплених полум'ям повстанського руху західних областях України детермінувало тектонічні зрушення як на рівні традиційно усталеного господарського життя регіону, так і його соціальної структури. Внаслідок цілеспрямованої кадрової політики більшовицької партії впродовж першого повоєнного десятиліття відбулася повна ротація регіональної політичної, господарської та гуманітарної еліти.

Номенклатурні посадовці, здебільшого відряджені сюди зі східних регіонів УРСР чи інших республік СРСР, виступали своєрідними «промоутерами» сталінського режиму, визначали вектор, характер і темпи процесу радянської на місцях. Однією з найбільших проблем, з якою зіткнулися представники так званого кадрового десанту, була відсутність міцної соціальної опори радянської влади на рівні західноукраїнського соціуму. Тому питання залучення місцевого населення до роботи в партійних, радянських, господарських тощо органах управління дуже гостро стояло на порядку денному впродовж всього означеного нами періоду.

Зважаючи на своєрідність тогочасної військово-політичної ситуації в регіоні, об'єктом особливого зацікавлення влади стали жінки. «По-перше, це було зумовлене абсолютно прагматичними міркуваннями – демографічна ситуація в умовах війни і повоєнної відбудови склалася на користь жінок, яких у кількісному відношенні було більше, ніж чоловіків. По-друге, гендерна політика влади в західноукраїнському регіоні була продовженням загальнодержавної, суть якої зводилася до підтримки ідеї жіночої емансипації». (Стародубець, 2018: 74).

Аналіз досліджень. Тема участі радянської жінки у різних сферах господарського, суспільно-політичного, культурно-освітнього життя СРСР в період сталінського правління знайшла свою окрему нішу в сучасній українській історіографії. Відмінність між реальним та міфологізованим більшовицькою пропагандою образом жінки в радянському суспільстві аналізує М.Смольницька (Смольницька, 2011: 162-174), особливості гендерної політики в СРСР періоду сталінізму досліджує К.Кобченко (Кобченко, 2016: 56-72). Окремі аспекти проблеми діяльності жіночих рад західних областей УРСР в повоєнний період є предметом вивчення дослідниць Р.Попп (Попп, 2017: 328-336), Г.Чорній (Чорній, 2017: 14-17).

Метою нашого дослідження є аналіз гендерного аспекту кадрової політики радянської влади в західних областях України на підставі дослідження різних форм і методів, використовуваних нею з метою залучення жінок до процесу радянської регіону.

Виклад основного матеріалу. Варто зазначити, що одним із широко популяризованих гасел більшовицької ідеологічної доктрини була теза про гендерну рівність. Гендерні відносини в радянському суспільстві повоєнних років регулювалися низкою законодавчих актів, прийнятих ще в 1920-х – 1930-х роках. У 1940-ві роки вони були суттєво доповнені, в тому числі, й у зв'язку з проведенням виборів до Верховної Ради СРСР та союзних республік. У тогочасній Конституції Радянського Союзу та численних правових документах узаконювався принцип рівності політичних прав чоловіків і жінок. На тлі виразного домінування чоловіків у європейському політичному просторі радянська влада пропонувала і пропагувала рівні права обох статей, що на практиці «найперше демонстрували шляхом забезпечення представництва жінок у державних, партійних структурах, громадських організаціях» (Даниленко, 2015: 451). З одного боку, сприятлива для жінок ідеологічна рамка використовувалася як піар-кампанія про переваги «радянського

способу життя», але з іншого – завдяки цьому жінки отримали реальну можливість реалізації своїх кар'єрних амбіцій.

Більшовицька влада розглядала жінок як потенційних союзників процесу радянської західноукраїнського регіону, тому всілякими способами намагалася втягнути їх у суспільно-політичне життя. Основні напрямки роботи з жінками були визначені рішенням Політбюро ЦК КП(б)У від 5 квітня 1945 року. Згідно з усталеним алгоритмом дії радянської бюрократичної управлінської системи, на виконання основних положень цього документу в 20-х числах квітня в оперативному режимі в обкомах КП(б)У були створенні відділи по роботі серед жінок, а в райкомах КП(б)У - призначені жіночі організатори.

Співробітники новостворених підрозділів розгорнули роботу з формування в кожному районі та місті так званих жіночих рад. Судячи з офіційних звітів, станом на останню декаду квітня 1945 року робота в цьому напрямку була завершена практично в усіх областях Західної України. Жіночі ради розглядалися як громадські організації, але, зважаючи на специфіку радянської політичної системи, вони априорі не могли бути такими. Тому загальне керівництво роботою жіночих рад здійснювали відповідні комітети партії. Вони затверджували плани роботи, регулярно проводили інструктивні наради і збори, організовували різноманітні заходи політико - пропагандистського характеру, як от «читання газет» кілька разів на тиждень (ДАТО. Ф.П-1. Оп.1. Спр.408. Арк.120), створення постійно діючого семінару голів жіночих рад (ДАІФО. Ф.П-1. Оп.1. Спр.339. Арк.4).

Роботі з жінками надавалося дуже важливе значення. Звіти голів жіночих рад регулярно (не рідше одного разу на місяць) заслуховувалися на засіданнях виконкомів сільських/міських та районних рад. У звітах райкомів КП(б)У про стан справ у районі, як правило, окремим пунктом йшлося «про виховання інституту жінделегаток (в оригіналі - «женделегаток». - Г.С.)». Комплекс заходів включав проведення регулярних зборів як керівниць, так і рядових членів, на яких, наприклад, читалися лекції про «Вивчення доповіді Сталіна 9 лютого 1946 року на передвиборчих зборах Сталінського виборчого округу м. Москви; організацію посівної кампанії; завдання жінок в період весняного посіву» (ДАТО. Ф.П-1. Оп.1. Спр.409. Арк.118). Значного поширення набула така форма роботи як проведення спеціальних семінарів для голів жінделегаток, відповідальність за організацію яких покладалася на так званого жіночого організатора райкому чи міському партії. Спектр тем, які виносилися на вивчення слухачів курсів, визначався переліком першочергових завдань, які стояли перед владою і до вирішення яких вона намагалася залучити місцеве жіноцтво - «1. Робота серед жінок в західних областях України; 2. Радянське законодавство про охорону материнства та дитинства; 3. Українсько-німецькі націоналісти, вороги українського народу» (ДАІФО. Ф.П-1. Оп.1. Спр.339. Арк.4).

При жіночих радах на рівні районів та сільрад функціонувало кілька секцій, спрямування яких відображало специфіку завдань, які мали вирішувати жінки-активістки. Серед найголовніших фігурували - шкільна, клубна (культурно-освітня), кооперативна, санітарна. Значна увага приділялася роботі з молоддю та заходам, спрямованим на ліквідацію малограмотності та безграмотності, реалізовувати які мали створювані «в школах групи жінок» (ДАТО. Ф.1. Оп.1. Спр.409. Арк.118).

Місцеві активістки не залишалися поза увагою партійних функціонерів і мусили постійно відвідувати незліченну кількість зборів, нарад, семінарів тощо та регулярно подавати розгорнуті звіти про проведену роботу. У такий спосіб влада намагалася реалізувати два основних завдання: залучаючи на свій бік жіноцтво, вона, по-перше, проникала в західноукраїнський соціум, який у масі своїй не сприймав радянську систему і всілякими методами чинив опір її насадженню тут. З іншого боку, суспільна діяльність жінок створювала ілюзію активної участі місцевого населення в процесі радянської.

За умов, коли західноукраїнське село у своїй переважній більшості складало основу запілля УПА, комуністи були фактично позбавлені тут соціальної опори. Осередки влади в особі керівників та членів сільських рад, у силу низки як суб'єктивних, так і об'єктивних причин, далеко не завжди виконували покладені на них обов'язки. Тому частина з них

перекладалася на плечі жінок-активісток. Йдеться, насамперед, про забезпечення реалізації таких важливих на той час заходів, як виконання планів хлібоздачі, державних позик, організація відбудови або ремонту культурно-освітніх закладів методом «народної будови» тощо. Так, влітку 1945 р. «в с. Пациків Вигодського району Станіславської області голова культосвітньої секції організувала жінок на ремонт школи та завіз палива. Член культосвітньої секції Семаніжина Ганна разом з жінками відремонтувала клуб, організувала в клубі гуртки художньої самодіяльності» (ДАІФО. Ф.П-1. Оп.1. Спр.339. Арк.5).

Важливою ділянкою роботи жінок – активісток була агітаційно-пропагандистська. У перші роки розгортання процесу «другої радянзації» регіональна влада відчувала гострий дефіцит якісних «бійців ідеологічного фронту». Штатні агітатори та пропагандисти районних та міських комітетів КП(б)У в масі своїй вирізнялися низьким рівнем освіченості, загальної та професійної культури. Тому в обов'язки місцевої інтелігенції, зокрема, вчителів, основну масу яких складали відряджені зі східних регіонів України молоді дівчата, входило проведення бесід, читання лекцій пропагандистського характеру. Зокрема, восени 1944 р. Шумським райкомом КП(б)У Тернопільської області було відзначено гарну агітаторську роботу «завідуючої школою с. Рохманів Пінчук. У неї село оформлене гаслами, плакатами. Вона завжди селянам читає газети, роз'яснює населенню закони радянської влади; знайомить його з успіхами Червоної армії; пояснює Конституцію СРСР». Результативність її роботи визначалася тим, що «по селу було поширено білетів лотереї на 10 тис руб. і 5 тис руб. зібрано готівкою» (ДАТО. Ф.П-1. Оп.1. Спр.181. Арк.188). У 1945 році тільки в Болехівському районі Станіславської області нараховувалося 62 жінки-агітаторки і 8 керівників агітколлективів. Кращими з них були Папп Г.С., вчителька сільської школи с. Підбереж; Мироненко А.І. – секретар райвиконкому; Сіркович О.В. із с. Бубнище, яка гарно поставила агітаційно-масову роботу на своїй ділянці (Стародубець, 2016: 342). «Агітатори – вчителі Микулинецького району Тернопільської області вчителька Сохонська с. Ладичин, проводила значну роз'яснюючу роботу з виконання хлібопоставок, здачі хліба у фонд Червоної армії; вчителі Буданівського району тов. Пшеничка с. Вербовець, т. Твердохліб с. Янів провели значну агітаційну роботу з виконання хлібопоставок і збору коштів на будівництво танкової колони «Селянин Тернопільщини»» (Стародубець, 2016: 278).

Поповнення лав більшовицьких агітаторів здійснювалося також за рахунок місцевих активісток, як-от, «селянки: Лемішко Ярослави, Михайлички; вчительок: Москви і Керноги із с. Підберезівці Винниківського району Львівської області, які стали активними агітаторами на селі, проводять бесіди і читки газет серед селян» (ДАЛО. Ф.П-3. Оп.1. Спр.218. Арк.120).

Необхідні для роботи у такій сфері знання вони отримували на спеціально організовуваних владою курсах або так званих політшколах, котрі, згідно з рознарядкою обкому партії, створювалися з розрахунку 2–3 у кожному районі при первинних парторганізаціях МТС та інших підприємств міст і селищ, колгоспів тощо. Так, в першій половині 1945 року у Львівській області їх «було 161, в яких навчалося 3136 осіб» (ДАЛО. Ф.П-3. Оп.1. Спр.251. Арк.41), переважно з числа комуністів, комсомольців та безпартійних місцевих активістів, які не мали належного загальноосвітнього рівня (здебільшого, людей з початковою та незакінченою середньою освітою) і, відповідно, не дуже добре орієнтувалися в питаннях «марксистсько-ленінської ідеології».

Завдання політшкіл полягало не тільки у політичному вихованні сільського активу, але й, що не менш важливо, вони розглядалися як один зі способів контролю за суспільними настроями у регіоні. Партійне керівництво не приховувало, що «при допомозі політшколи виявляються думки і політичні настрої селян-слухачів. Це дає змогу своєчасно реагувати на нездорові політичні настрої серед населення» (ДАЛО. Ф.П-3. Оп.1. Спр.218. Арк.120).

Тоталітарна за своєю суттю радянська система традиційно всіляким способом намагалася використовувати жінок у ролі безпосередніх або ж опосередкованих заручників військово-політичної ситуації в регіоні. Часто вони виступали посередниками у «перемовинах» між владою та українськими повстанцями з приводу добровільного складання зброї останніми. Їхніх дружин, матерів, дочок представники влади у різний спосіб (головним

чином через погрозу ув'язнення чи депортації родини у віддалені місцевості СРСР) змушували переконувати своїх чоловіків повернутися до «мирної праці».

Доволі поширеною була практика залучення жінок до боротьби з «українсько-німецькими націоналістами». На різних умовах співпраці місцеві активістки нерідко виконували функції «сексотів» НКДБ, «як наприклад в селі Нижборг Старий (Гусятинський район, Тернопільська область. – Г.С.) фінагентка Легка Марія давала потрібну інформацію органам РВ НКВС. По с. Трибухівці Богач Марія, Сорочинська Стефка, Оземок Марія та інші активістки села» (ДАТО. Ф.П-1. Оп.1. Спр.409. Арк.119). Зі зрозумілих причин такі особи виступали об'єктами терору з боку українських підпільників. Особливою жорстокістю вирізнялися покарання молодих дівчат, які публічно демонстрували свою прихильність до військових, чії підрозділи тимчасово дислокувалися на території сіл чи районних центрів. Для прикладу, «в с. Жолобки Шумського району Тернопільської області одна дівчина, коли в них у селі стояв гарнізон, була близька до бійців, розмовляла з ними, разів зо два винесла їм вишень. Коли гарнізон пішов, бандити цю дівчину повісили (ДАТО. Ф.П-1. Оп.1. Спр.181. Арк.188). «За те, що жінки активістки приймали активну участь у громадській роботі села загинули від рук бандитів голова жінради села Целів Подольська Марія, активістки: Легка Марія, Богач Марія, котру бандити повісили на дереві недалеко від клубу в с. Трибухівці і вбили Оземок Марію (Гусятинський район - автор) (ДАТО. Ф.П-1. Оп.1. Спр.409. Арк.188). Було б справедливим зазначити, що далеко не всі жінки – сексотки були свідомими прихильницями радянської влади. Дехто з них ставав на шлях зради усвідомлено, маючи певні ідеологічні переконання, дехто – вимушено, під тиском об'єктивних обставин, а були й такі, які керувалися просто емоціями, бажанням повернути до себе увагу чоловіків у «військовій формі».

Радянські виборчі кампанії 1946-1947 років мали дуже важливе значення для процесу радянзації західноукраїнського регіону. Як відомо, для їх успішного проведення влада залучила увесь спектр максимально можливих ресурсів, як репресивно-силового, так і агітаційно-пропагандистського характеру. Жінки – активістки почасти складали основу її соціальної опори під час підготовки і проведення виборів до Верховних Рад СРСР і УРСР. Вони входили до складу дільничних комісій, виступали в ролі довірених осіб кандидатів у депутати, проводили агітаційно - роз'яснювальну роботу. Так, у період виборів до Верховної ради СРСР тільки у Рава-Руському районі Львівської області працювало 600 агітаторів. З них місцевих – 368 осіб, серед яких значний відсоток складали жінки (71 особа або ж 19%) (ДАЛО. Ф.П-3. Оп.2. Спр.214. Арк.201). Загалом у Львівській області в грудні 1945 р. до складу 1126 дільничних виборчих комісій входило – 8821 осіб, в тому числі жінок – 2521 (28,5%) (ЦДАГОУ. Ф.1. Оп.46. Спр.812. Арк.31). Серед них слід виокремити як місцевих жінок-активісток, так і вчительок, лікарок, партфункціонерок, відряджених сюди на роботу за рознарядкою ЦК КП(б)У або ж галузевих міністерств. Знову ж таки, середньостатистичний показник (близько третини від загальної кількості членів виборчих дільниць) зовсім не означає, що всі вони працювали там на добровільних засадах і, так би мовити, «за покликом серця». Непоодинокими були випадки, коли комісії відмовлялися працювати, здійснювали спроби у різний спосіб саботувати роботу дільниць, зокрема в селах, де впливи повстанського підпілля були особливо потужними.

Серйозною проблемою більшовицько-радянської влади в західних областях України в перші повоєнні роки була вузькість соціальної бази їх підтримки. З різних причин тривалий час головною її опорою залишалися відряджені сюди спеціалісти практично всіх сфер життя – освіти, культури, різних галузей господарства, правоохоронних органів, політики тощо. Регіональна номенклатура патологічно боялася брати на себе відповідальність за професійну діяльність вихідців з місцевого населення. Тому впродовж тривалого часу серед партійних та державних посадовців найвищої та середньої ланки управління практично не було місцевих представників. Однак під тиском причин як об'єктивного характеру, так і безпосередніх розпоряджень центральних органів партійної влади від середини 1945 року намітилася

позитивна динаміка змін. Кабінети партійно-радянських та господарських установ почали поповнюватися місцевими активістами, у тому числі й жінками.

У статистичних звітах обкомів КП(б)У про кадровий склад тієї чи іншої установи міститься інформація про соціальне походження посадовців, їх національну приналежність, рівень освіти тощо. Окремим рядком подано цифри гендерного розмежування. На підставі зібраних документів нами зроблено аналіз соціальної структури партномеклатури Тернопільської області станом на початок 1946 року. Присутність жінок у найвищих ешелонах влади області визначається приблизною цифрою 3,7%. Так, лише один з 37 райкомів КП(б)У очолювався жінкою, з-посеред 31 керівника обласних радянських і господарських органів влади теж була лише 1 жінка. Тільки одній жінці дозволено було обіймати таку відповідальну посаду як секретар по кадрах (загалом в області таких посадовців було 36). Чотири жінки з 37 були очільниками відділу пропаганди і агітації районних та міських комітетів партії. Однак на чолі усіх без винятку виконкомів Рад депутатів трудящих (районного, міського і обласного рівня) стояли чоловіки (ДАТО. Ф.П-1. Оп.1. Спр.365. Арк. 15). Отже, незважаючи на декларовану гендерну рівність, жінки залишалися майже не представленими у владних кабінетах західних областей у перші повоєнні роки. Припускаємо, що основною причиною такого стану, з-поміж інших, було упереджено негативне ставлення до жінки-керівника.

Красномовною ілюстрацією сказаного слугує випадок із призначенням головою райвиконкому в Тернопільській області комуністки Романчук. У своєму листі до секретаря ЦК КП(б)У О. Кириченка жінка звинувачувала третього секретаря Тернопільського обкому КП(б)У Зозулеву в упередженому ставленні до неї. Після завершення шестимісячних парткурсів при ЦК КП(б)У в м. Києві, відділ кадрів ЦК КП(б)У відрядив Романчук у Тернопільський обком партії з рекомендацією призначити її головою райвиконкому. Прибувши 1 березня 1945 р. до Тернополя, жінка мала розмову з Зозулевим з приводу її працевлаштуванням. Зі слів Романчук, чиновник звинуватив ЦК КП(б)У в тому, що «там сидять безголові, що присилають сюди на роботу жінок. На голову я ніколи в житті вас не пошлю. Адже ви врахуйте, що ви жінка і ніколи вас не можна порівняти по роботі з чоловіком. Нам потрібно щоб тут працював чоловік, щоб умів автомат тримати в руках. У нас зараз працюють виключно по боротьбі з бандерівцями, а ви що тут будете робити?» (ЦДАГОУ. Ф.1. Оп.46. Спр.395. Арк.151). Конфлікт був вирішений на користь Романчук, але цей випадок є доволі типовим для того часу. Очевидно, що за одних і тих же обставин, жінка, як правило, змушена була поступатися в кар'єрному рості чоловікові. Навіть на тлі широко розповсюджених випадків низького рівня професіоналізму, боягузтва, аморального способу життя окремих номенклатурних посадовців – чоловіків, жінка априорі розглядалася як потенційно гірший від чоловіка спеціаліст.

Можна сказати, що сфери управління умовно поділялися на такі, куди доступ жінок був до певної міри обмежений (вищі номенклатурні посади партійних і радянських органів влади) і ті, де їх представленість була досить значною. Зокрема, в Тернопільській області 21 жінка очолювала міські та районні відділи охорони здоров'я, що складало 51% від загальної кількості керівників такого рангу в цій сфері; семеро – відділи народної освіти (18%); стільки ж жінок були редакторами газет (20,5%). Загалом із загальної кількості 783 номенклатурних посад партійно-радянських та господарських установ області 72 належало жінкам, що складало майже 10%. Більше того, статистика засвідчує, що 80,5% з них (58 осіб) склали представниці «корінної національності», тобто українки (ДАТО. Ф.П-1. Оп.1. Спр.365. Арк.15). Здебільшого жінки обіймали посади «секретаря сільради, фінагента, голови кооперативу, головного бухгалтера, інспектора районного фінансового відділу, медсестри, працівника райвиконкому тощо (ДАТО. Ф.П-1. Оп.1. Спр.409. Арк. 119). Місцеві активістки вкрай рідко могли претендувати на більш-менш значиму посаду навіть на рівні району чи міста. Для прикладу впродовж 1944-1946 років у Тербовлянському районі Тернопільської області від загальної кількості номенклатурних посадовців (234 осіб) «висунуто і працюють на різних посадах – 18 жінок, з яких лише четверо є місцевими. Троє з них працює

завідуючою сільськими клубом і одна – старшим бухгалтером райзбіркаси» (ДАЛО. Ф.П-3. Оп.2. Спр.214. Арк. 200).

Висновки. Отже, процес відновлення/встановлення радянської влади в західних областях України відбувався за безпосередньої участі жінок. Реалізуючи кадрову політику в регіоні, влада активно використовувала гендерний підхід. За умов фізичної відсутності достатньої кількості чоловіків, місцеве жіноцтво залучалося до виконання цілої низки завдань – організація та проведення комплексу робіт відбудовчого характеру; агітаційно-пропагандистських кампаній; операцій по боротьбі з повстанським підпіллям тощо. У досліджуваній нами період жінки були слабо представлені у вищому ешелоні партійно-радянських органів влади (рівня секретарів обласних, районних та міських комітетів КП(б)У та відповідних виконкомів Рад). Здебільшого вони обіймали керівні посади у сфері освіти та медицини. Більше того, ліву частку з них складали не місцеві активістки, а відряджені сюди зі східних регіонів України чи СРСР. Аналіз статистичних даних та джерел нарративного характеру дає підстави для висновку, що попри декларовану гендерну рівність, кадрова політика радянської влади в західних областях України у 1944-1946 роки носила дискримінаційний характер щодо жінок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

ДАІФО - Державний архів Івано-Франківської області.

ДАЛО - Державний архів Львівської області.

ДАТО - Державний архів Тернопільської області.

Кобченко, 2016 - Кобченко К. Гендерна політика радянської влади 1930-х років: між пропагандою та реальністю. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Гендерні дослідження. 2016. Вип. 2. С. 56-72.

Попп, 2017 - Попп Р. Політика радянської системи щодо жіноцтва Дрогобиччини у перші повоєнні роки (1944–1953). Дрогобицький краєзнавчий збірник. 2017. Вип. Спец. вип. 3. С. 328-336.

Смольницька, 2011 - Смольницька М. Жінка в радянському суспільстві: офіційний образ і реальна практика. Україна ХХ століття: культура, ідеологія, політика. 2011. Вип. 16. С. 162-174.

Даниленко, 2015 - Соціальні трансформації в Україні: пізній сталінізм та хрущовська доба: Колективна монографія / Відп. ред. В. Даниленко. Київ: Інститут історії України НАН України, 2015. 698 с.

Стародубець, 2018 - Стародубець Г. Використання жінок як трудового ресурсу тоталітарної влади в процесі радянзації західних областей України. Східноєвропейський історичний вісник [головний редактор В. Ільницький]. Дрогобич: Посвіт, 2018. Спеціальний випуск 3. С.73-79.

Стародубець, 2016 - Стародубець Г. Місіонери червоної влади (партійно-радянська номенклатура західноукраїнських областей в 1944 - на поч.1946 рр.). Житомир, 2016. 346 с.

ЦДАГОУ - Центральний державний архів громадський об'єднань України.

Чорній, 2017 - Чорній Г. Роль жіноцтва в контексті утвердження радянської влади на території західних областей УРСР (середина 1940-х - початок 1950 -х.) Теорія і практика сучасної науки. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 24-25 лютого 2017 року). Вип. 2. Херсон, 2017. С.14-17.

REFERENCES

DAIFO - Derzhavnyi arkhiv Ivano-Frankivskoyi oblasti [State Archive of Ivano-Frankivsk Region]. [in Ukrainian].

DALO – Derzhavnyi arkhiv Lvivskoyi oblasti [State Archive of Lviv Region]. [in Ukrainian].

DATO - Derzhavnyi arkhiv Ternopilskoyi oblasti [State Archive of Ternopil Region]. [in Ukrainian].

Kobchenko, 2016 – Kobchenko K. Genderna polityka radyanskojy vlady 1930-kh rokiv: mizh propagandoyu ta realnistyu [Gender policy of the Soviet power in 1930es: between propaganda and reality] // Scientific notes of the National University of Ostroh Academy. Series «Gender studies». Osroh. 2016. Vyp. 2. S. 56–72. [in Ukrainian].

Popp, 2017 – Popp R. Polityka radyanskojy systemy shchodo zhinotstva Drohobychchyny u pershi povoyenni roky (1944 – 1953) [Soviet system's policy towards Drohobych womenfolk in the first post-war years (1944–1953)] // Drohobych Regional Studies. 2017. Vyp. Spets. vyp. 3. S. 328–336. [in Ukrainian].

Smolnitska, 2011 – Smolnitska M. Zinka v radyanskomu suspilstvi: ofitsiyinyi obras i realna praktyka [A woman in Soviet society: an official image and a real practice] // Ukraine XX century: culture, ideology, politics. 2011. Vyp. 16. S. 162–174. [in Ukrainian].

Danylenko, 2015. – Sotsialni transformatsiyi v Ukraini: pisniyi stalinizm I khrushshovska doba: Kolektyvna monohrafiya/ Vidp. red. V.Danylenko. Kyiv: Instytut istoriyi Ukrainy NAN Ukrainy, 2015. 698 s. [in Ukrainian].

Starodubets, 2018. – Starodubets G. Vykorystannya zhinok yak trudovoho resursu totalitarnoyi vlady v protsesi radyanizatsiyi zakhidnykh oblasteyi Ukrainy [Using women as a labor resource of totalitarian power in the process of sovietization of the western regions of Ukraine] // East European Historical Bulletin / [chief editor Vasyl Ilnytskyi]. Drohobych: «Posvit», 2018. – Special issue 3.S.73-79. [in Ukrainian].

Starodubets, 2018. – Starodubets G. Misionery chervonoyi vlady (partiyino-radyanska nomenklatura sakhidnoukrayinskukh oblasteyi v 1944 - na poch.1946 rr. [The missionaries of the red power (soviet party nomenclature of the Western Regions of Ukraine in 1944-the beginning of 1946). Zhytomyr: Polisia, 2016. 346 s. [in Ukrainian].

TsDAHOU – Tsentralnyyi derzhavnyyi arkhiv hromadskykh obyednan Ukrainy [Central State Archives of Public Organizations of Ukraine]. [in Ukrainian]

Chorniyy, 2017 – Chorniyy H. Rol zhinotstva v konteksti utverdzhennya radyanskojy vlady na terytoriyi zakhidnykh oblasteyi URSR (seredyna 1940-kh – pochatok 1950-kh.) [The role of women in the context of the establishment of Soviet power in the territory of the western regions of the UkrSSR (the middle of 1940 – the beginning of 1950)] //The theory and practice of modern science. Materials of the International Scientific and Practical Conference (Dnipro, February 24-25, 2017). Vyp. 2. Kherson, 2017. S.14-17. [in Ukrainian].

УДК 314.15:331.556(=161.2):31(475)

DOI: 10.31499/2519-2035.5.2018.147988

Grażyna GAJEWSKA,

orcid.org/0000-0001-5293-6757

dr hab. prof. UAM, doktor habilitowany z zakresu

literaturoznawstwa

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza

Instytutu Kultury Europejskiej

(Gniezno, Polska)

gajewska@amu.edu.pl

MIEDZY NACJAMI, KLASAMI, PŁCIAMI – ZAROBKOWA MIGRACJA UKRAIŃCÓW I UKRAINEK DO POLSKI

Celem artykułu jest przedstawienie najnowszych danych dotyczących zarobkowej migracji Ukraińców w Polsce. Dane statystyczne pochodzą z oficjalnych sprawozdań urzędów: Urzędu ds. Cudzoziemców; Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej; Głównego urzędu Statystycznego, Raportu statystyczno-informacyjny przygotowany w ramach programu «Study in Poland». W artykule uwzględniono takie kategorie, jak: wykształcenie, klasa społeczna, płeć. Uwzględnienie w badaniach tych kategorii pozwoliło na ukazanie zróżnicowanego statusu Ukraińców w Polsce.

Słowa kluczowe: *Ukraińcy w Polsce, migracja, kapitał kulturowy, płeć kulturowa, klasa społeczna*